

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

-

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

-

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevat lapset tarvitsevat suunnitelmallisesti jatkuvaa moniammatillista ja monialaista yhteistyötä. Asiakasturvallisuutta organisaatiotasolla ilmentää konkreettisesti mm. palveluiden järjestäminen tarpeita vastaavaksi sekä palvelukokonaisuuksien yhteensovittaminen. Yhteensovittamisen tulee toteutua siten, että lapsi saa tarvitsemansa terveydenhuollon mielenterveys- ja/tai päihdehoidon sekä sosiaalihuollon palvelut saumattomasti. Työtä tukevat selkeä kuvaus eri toimijoiden vastuista hoito – ja palveluprosessissa sekä systemaattiset johtamis- ja arviointikäytänteet. Hybridiyksiköiden välinen yhteistyö alueilla ja niiden välillä on perusteltua mm. palveluiden yhdenvertaisuuden ja saatavuuden sekä tarkoituksenmukaisen organisoinnin ja asiantuntijuuden jakamisen näkökulmasta.

Esityksen perusteluosassa mahdollisena riskinä nähdään, että lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettut palvelut eivät toteudu YTA-sopimusteitse ilman velvoittavampaa (sisällöllistä) sääntelyä. Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus pitää riskiä merkittävänä. Perusteluissa todetaan, että lasten- ja nuorisopsykiatrian saaminen aitoon toiminnalliseen yhteistyöhön lastensuojelun yksiköiden kanssa on ollut useimmilla alueilla hyvin haastavaa. Koska lainsäädäntö jo nyt mahdollistaa ns. hybridiyksiköiden perustamisen mutta niitä on toiminnassa tarpeisiin nähden vähäisesti, Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus katsoo, että valtioneuvoston on tarpeellista seurata, riittääkö viittaussäännös muutamaa todellista tilannetta vai vaatiiko tilanne vielä myöhempää lisäsääntelyä.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

-

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyyttä?

Asiakas – ja potilasturvallisuuden näkökulmasta henkilöstön osaamisen vaatimukset korostuvat, jolloin tulee huolehtia siitä, että kaikilla yksikössä työskentelevillä ammattilaisilla on riittävät tiedot ja taidot vaativaa ja erityistä tukea tarvitsevista lapsien tarpeista ja rajoitustoimien asianmukaisesta käytöstä. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kasvatushenkilöstön ammattilaisten tarvetta ei voi korvata vartijoilla, joiden työskentely yksikössä turvallisuuden näkökulmasta em. ammattilaisten rinnalla tietyissä tilanteissa onkin perusteltua.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Asiakasturvallisuuden toteutumisella sosiaalihuollossa on myös oikeudellinen ulottuvuus. Valvontaviranomaisten ratkaisuihin on havaittu puutteellisuksia asiakassuunnitelmien laadinnassa sekä lapsen mielipiteen kuulemisessa. Ehdotettu määräaika tukee suunnitelman seurannan ja rajoitustoimenpiteiden välttämättömyyden arvioinnin toteutumista vähintään ehdotetun ajankohdan välein. Suunnitelman laatimisen ja tarkistamisen sekä rajoitustoimenpiteiden määrittelyn yhteydessä tulee varmistua myös lapsen mielipiteen kuulemisesta ja selvittämisestä hänen kehitystasoaan vastaavalla tavalla, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteen selvittäminen, kuuleminen, selvittämisen tapa sekä pääasiallinen sisältö tulee kirjata asiakasasiakirjoihin lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Ammattihenkilön tapauskohtaista harkintaa ja arviota lapsen kokonaistilanteesta tukee ehdotettu asiantuntija-arvio.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

-

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

-

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

-

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

-

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

-

66 § Henkilöntarkastus

-

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

-

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

-

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

-

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

-

69 b § Lapsen kiinniotto

-

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

-

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

-

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

-

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus pitää yleisellä tasolla tervetulleena kasvatuksellisten keinojen ja rajoitusten välistä selkeytystä sekä sellaisten rajoittamismahdollisuuksien lisäämistä, jotka antavat lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltopaikoille riittävät toimivaltuudet tehdä työtään lasten erityiseksi suojelemiseksi. Ehdotetut muutokset vaikuttavat punnituilta, ja niiden oikeasuhtainen käyttö välttämättömissä tilanteissa vahvistanee asiakasturvallisuutta.

Sijaishuollossa lapsella on erityinen oikeus suojeluun. Suojelutehtävän toteuttaminen edellyttää oikeasuhtaisia rajoittavia toimenpiteitä välttämättömissä tilanteissa. Luvussa 11 ehdotetut säännökset vastannevat esityksessä kuvattuihin tarpeisiin nykytilanteesta.

Luvatta poissaolevien lasten ja nuorten etsinnän, kiinnioton ja palauttamisen täsmentäminen ja tehostaminen on perusteltua, koska lapset ja nuoret ovat erityisen alttiita tekemään rikoksia sekä joutumaan erilaisten vakavien rikosten uhreiksi. Luvattomia poissaoloja tulisi seurata ja raportoida aktiivisesti palvelujärjestelmän eri toimijoiden keskuudessa mm. omavalvonnan keinoin yhtenäisten ilmoitus- ja asiakastietoihin kirjaamiskäytänteiden avulla. Näiden tuottamaa tietoa tulisi hyödyntää toimien kehittämisessä, joihin ryhdytään luvattomien poissaolojen vähentämiseksi. Tuottamalla syventäviä analyysejä poissaolojen taustasyistä voidaan löytää keinoja niiden ennakoinniseksi ja riskien hallitsemiseksi.

Esitysluonnoksessa on kokonaisuudessaan laajasti taustoitettu käytännön tarpeita nykytilanteen ja tutkimuksen valossa. Ehdotukset voivat toteutuessaan osin turvata nykyistä paremmin lapsen suojelua erittäin vaativissa tilanteissa, joissa lapsi ei pysty kontrolloimaan omaa käytöstään ja vaarantaa monin eri tavoin itsensä ja/tai toisten henkilöiden turvallisuutta.

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Asiakasturvallisuuteen tuo erityisen luonteensa julkisen vallan käyttö sekä mahdollinen asiakkaiden vastentahtoisuus palvelulle. Asiakasturvallisuuden kokemuksen tulisi toteutua myös niissä tilanteissa, joissa asiakas ja ammattilainen eivät lähtökohtaisesti ole samaa mieltä asiakkaan tilanteesta tai palvelun tarpeesta.

Erityisen haavoittuvan ja vaativan asiakasryhmän sosiaalihuollon palvelussa asiakas- ja potilasturvallisuutta voidaan vahvistaa mm. henkilöstön osaamista varmistamalla. Tarpeellista on kiinnittää huomiota kunnioittavan ja hyväksyvän kohtaamisen periaatteisiin, ammattieettiseen ja oikeudelliseen osaamiseen varmentamiseen, kykyyn tehdä monialaista yhteistyötä, hoidolliseen osaamiseen sekä omavalvontaan liittyviin käytänteisiin. Tämän toteutusta voivat edistää työssä suoritettavat koulutukset ja näytöt (esim. lääkehoito, rajoitustoimenpiteiden oikeasuhtainen soveltaminen, asiakkaan osallisuuden tukeminen) sekä erilaiset tarkistuslistat. Merkityksellistä on ennaltaehkäisevä ja riskit tunnistava työskentely.

Koskela Satu
Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus